

*А. С. Макаренко
Житомирський державний університет
імені Івана Франка
Науковий керівник: канд. філол. наук,
доцент В. В. Жуковська*

Жанрово-композиційна архітектура промов Папи Римського Франциска

Релігія була й залишається сьогодні важливим чинником у розвитку будь-якої цивілізації. Її місце в житті того чи іншого соціуму визначається різними обставинами: рівнем розвитку суспільства, суспільної свідомості, культури, традиціями, впливом соціально-політичних умов. Вона відіграє дуже важливу роль у житті кожної людини, оскільки є носієм не лише морально-етичних норм і принципів, а й культурних цінностей.

Але передусім релігія є подією. Вона охоплює всю сукупність людської поведінки, спрямованої до сфери священного, до всього, що називають релігійним актом. Серед його складових частин – предмет релігії, таємна, важкодоступна, трансцендентна сфера сакруму. Тому релігійна мова має особливу референцію. Віруюча людина користується мовою як засобом міжособистісної комунікації як із людьми, так і зі сферою сакруму.

Релігійний дискурс, або фідеїстичний, не схожий на інші, у ньому втілилися властиві для віруючого якості – надії на диво, очікування таїнства, почуття страху. Вирішальним критерієм класифікації дискурсу як релігійного є його зміст і мета. Метою релігійної комунікації є об'єднання у вірі.[1]

Релігійний дискурс – це органічна єдність усіх мовленнєвих актів, зміст яких відносять до сфери релігії, ситуативного та культурного контекстів, у яких здійснюються ці мовленнєві акти, а також єдність усіх зафіксованих текстів релігійного змісту. [1]

Релігійний дискурс був об'єктом уваги багатьох дослідників, які серед інших дискурсивних моделей визначали його як окремий тип. Серед таких дослідників ми можемо назвати Г. Почепцову, В. Карасик, Т.В. Шиляєву та багатьох інших мовознавців.

Відповідно до релігійного дискурсу, більшість дослідників виділяють первинні та вторинні мовні жанри. До первинних відносяться жанри притчі, псалма

і молитви. У розряд вторинних входять жанри, що представляють собою інтерпретацію первинних релігійних зразків – текстів Святого Письма в цілому, що спираються на них композиційно, ситуативно і ціннісно – проповідь, сповідь.

Такі фідеїстичні й конфесійні жанри, як міф, молитва, Святе Письмо, Символ віри, проповідь, тлумачення священних книг, учительна література, являють собою поєднання різних елементарних жанрових структур. Основним жанром церковного красномовства є промова (проповідь), яка являє собою коментування біблійних текстів, проілюстроване прикладками сучасного проповіднику життя, які допомагають наблизити біблійні істини до життєвих проблем слухачів. До структури проповіді входять такі елементи: епіграф, вступ; основна частина або виклад матеріалу; повчальна частина; закінчення-підсумування; заклик. [2]

Мета статті – описати композиційну структуру промов Папи Римського.

Промова – це усний виступ із метою висвітлення певної інформації та впливу на розум, почуття й волю слухачів, з логічною стрункістю тексту, емоційною насиченістю та вольовими імпульсами.

Композиція релігійної промови зазвичай передбачає наявність вступу, основної частини та висновків (заклучної частини). Така побудова публічного виступу є традиційною, проте, звичайно ж, трапляються винятки і композиція промови змінюється. Структура релігійної промови залежить від того, з якої нагоди вона виголошується та аудиторії слухачів.

Проаналізувавши три виступи Папи Римського за період грудня 2014 року, (“Solemnity Of the Nativity Of the Lord Homily Of Pope Francis”, 24/12/2014; “Urbiet Orbimessage Of His Holiness Pope Francis” ,25/12/2014; “Te Deum And Celebration Of First Vespers Of the Solemnity Of Mary, Mother Of God Homily Of Pope Francis”, 31/12/2014), можна зробити висновок, що всі вони мають схожу лінійну структуру, традиційну композицію, властиву конфесійним текстам, які виголошуються публічно.

Виступи Папи Римського Франциска починаються або із звернення до віруючих, або із біблійних цитат, які налаштовують слухачів на відповідний емоційний лад. Такі зачини є стандартними для тих релігійних промов, які

виголошуються з нагоди певного дня, який у церковному календарі є символічним, або з особливого приводу.

Вступ у кожній із промов містить пояснення оратора, з якої нагоди вони зібралися, та висловлюються думки, які розкриватимуться вже в основній частині. Основну частину справедливо можна назвати головною, зважаючи на результати аналізу релігійних промов, оскільки саме у ній Святійший Отець намагається розширити сказані у вступі слова, розтлумачити їх аудиторії та переконати присутніх у правильності сказаних ним слів, використовуючи різні мовні, зокрема стилістичні, засоби. У заключній частині своїх виступів Папа наголошує на основних положеннях своїх промов та завершує виспуни закликами до молитви або благословенням всіх присутніх.

Наприклад, у своїй промові від 31 грудня 2014 року Папа Римський Франциск підводить підсумки року, що минає і закликає усіх віруючих жити мирно, дякуючи Богу за все хороше, що сталося в цьому році, а також просити пробачення за скоєні гріхи : *«With this truth, so simple and fundamental and so neglected and forgotten, Holy Mother Church teaches us to end the year and also our day with an examination of conscience, through which we review what has happened; we thank the Lord for every good we have received and have been able to do and, at the same time, we think again of our failings and our sins – to give thanks and to ask for forgiveness»*. [5] Понтифік зазначає, що всі ми є дітьми Господа, незважаючи на заперечення цього з боку деяких людей. Також він зачіпає тему рабства – не фізичного, а духовного, яке позбавляє нас свободи мислення і прийняття рішень. Папа Римський закликає всіх вірян просити у Господа благословення на те, щоб виправити всі свої негідні вчинки: *«In concluding this year, in giving thanks and in asking for forgiveness, it will be good for us to ask for the grace to be able to walk in freedom, to thus be able to repair all the harm done and to protect ourselves against the nostalgia of slavery, to protect ourselves from feeling “nostalgia” for slavery»*. [5]

Промову Папа Франциск розпочинає із зачину, у якому зазначає те, що кінець року – це час, коли треба підводити певні підсумки, і те, що саме поняття часу є сакральним, оскільки набуває змісту часу спасіння від земних турбот.

Основна частина промови Папи Римського присвячена підведенню підсумків року: закликає віруючих обдумати зроблені вчинки, проаналізувати їх з погляду

відповідності християнській моралі : “ *Contemporaneously, the very gift for which we give thanks is also a reason for an examination of conscience, for a revision of our personal and communal life, to ask ourselves: what is our lifestyle? Do we live as children or as slaves? Do we live as people baptized in Christ, anointed by the Spirit, delivered and free? Or do we live according to the corrupt, worldly logic, doing what the devil makes us believe is in our interests? In our existential journey there is always a tendency to resist liberation; we are afraid of freedom and, paradoxically and somewhat unwittingly, we prefer slavery.*”[5]

У заключній частині своєї промови Папа Римський звертається до вірян із проханням переосмислити події, які сталися протягом року, і просити благословення у Господа, не тужити за рабством, а жити вільно, як діти Божі: “ *In concluding this year, in giving thanks and in asking for forgiveness, it will be good for us to ask for the grace to be able to walk in freedom, to thus be able to repair all the harm done and to protect ourselves against the nostalgia of slavery, to protect ourselves from feeling “nostalgia” for slavery.*” [5]

Композиція святкової промови Папи Римського на честь Різдва від 25 грудня 2014 року трохи відрізняється. Починається вона зверненням Папи Франциска до вірян та побажанням щасливого Різдва. В основній частині виступу він закликає Господа дарувати мир і спокій на всіх континентах. У традиційному різдвяному посланні “*Urbi et Orbi*” Папа Римський окремо згадав про Україну: “ *May Jesus, Saviour of the world, protect all who suffer in Ukraine, and grant that their beloved land may overcome tensions, conquer hatred and violence, and set out on a new journey of fraternity and reconciliation.* ”, – сказав [Папа Франциск](#) під час промови з балкона базиліки на площі Святого Петра у Ватикані. [4]

Закінчується промова закликом Папи Римського до каяття за всі вчинені гріхи та побажанням щасливого Різдва: “*Dear brothers and sisters, may the Holy Spirit today enlighten our hearts, that we may recognize in the Infant Jesus, born in Bethlehem of the Virgin Mary, the salvation given by God to each one of us, to each man and woman and to all the peoples of the earth*”. [4]

Понтифік розпочинає свій виступ із біблійних висловлювань, де присутні поняття світла і темряви, а народження Ісуса він порівнює з життєдайним світлом: “*Humble people, full of hope in the goodness of God, are those who welcome Jesus and*

recognize him. And so the Holy Spirit enlightened the shepherds of Bethlehem, who hastened to the grotto and adored the Child”.[4]

Основна частина промови Папи Римського розкриває величезне значення, яке має народження Христа для всіх людей: “ *Christ, the beloved Son (cf. Mt3:17), came to reveal the Father’s love for humanity. Whoever hears the Gospel and responds to the call to conversion becomes Jesus’ “brother, sister and mother” (Mt 12:50), and thus an adopted son of his Father (cf. Eph1:5).*” [4]

Закінчує свою промову Папа Римський зверненням до вірян із проханням помолитися та прийняти народження Ісуса Христа як дар Божий.

Отже, проаналізовані промови характеризуються як певними загальними, так і властивими лише їм структурними елементами та діапазоном мовних засобів. Більшість із них розпочинаються традиційним для цього стилю мовлення зачином-зверненням до віруючих або цитуванням із Святого Письма.

У вступі Папа Римський намагається пояснити причину зібрання та окреслити коло питань, які він розкриватиме далі. В основній частині промов згадані вище проблеми знаходять своє розкриття. У заключній частині кожного виступу підсумовується все сказане вище та наголошується на найважливіших моментах, які кожна людина повинна зрозуміти зі слів Понтифіка. Зазвичай промови завершуються закликами до молитви або благословенням всіх присутніх.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Бобырева Е.В. Религиозный дискурс: ценности, жанры, стратегии (на материале православного вероучения): автореф. дис. док. филол. наук: спец. 10.02.19 “Теория языка ” / Е.В. Бобырева. – Волгоград, 2007. – Режим доступа: <http://www.dissers.ru/avtoreferati-dissertatsii-filologiya/a648.php>;
2. Дискурс як процес організації мовного коду в спілкуванні і типи дискурсів. – Режим доступу: http://5ka.at.ua/load/movoznavstvo/diskurs_jak_proces_organizaciji_movnogo_kodu_v_spilkuvanni_i_tipi_diskursiv_referat/41-1-0-24938
3. SOLEMNITY OF THE NATIVITY OF THE LORD // HOMILY OF POPE FRANCIS. Vatican Basilica. Wednesday, 24 December 2014. – Режим доступу до ресурсу: http://m.vatican.va/content/francesco/en/homilies/2014/documents/papa-francesco_20141224_omelia-natale.html;
4. URBI ET ORBI MESSAGE OF HIS HOLINESS POPE FRANCIS // CHRISTMAS 2014. Thursday, 25 December 2014. – Режим доступу до ресурсу: http://m.vatican.va/content/francesco/en/messages/urbi/documents/papa-francesco_20141225_urbi-et-orbi-natale.html.

TE DEUM AND CELEBRATION OF FIRST VESPERS
OF THE SOLEMNITY OF MARY, MOTHER OF GOD // HOMILY OF POPE

FRANCIS. Vatican Basilica. Wednesday, 31 December 2014. – Режим доступу до
печуку: http://m.vatican.va/content/francesco/en/homilies/2014/documents/papa-francesco_20141231_te-deum.html